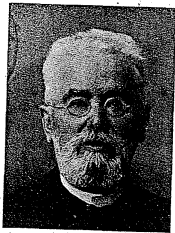
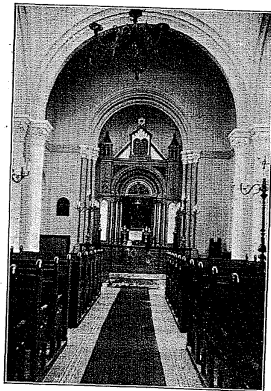


Königinhof Tempel



Rb. Emil Pollak



Königinhof Tempel (Innenansicht)



Gustav Deutsch



Dir. Hermann Nettl



Adolf Kohn



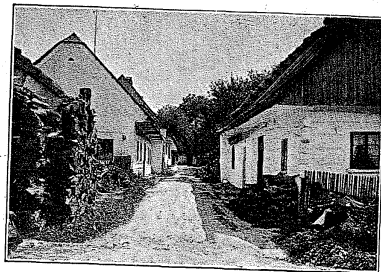
JUDr. Ernst Bach



Otto Gutfreund



Ludwig Krug



Ehemalige Judengasse in Großbock

## Geschichte der Juden in Zbraslav (Königsaal).

Bearbeitet von  
Direktor Em. Neumann, Zbraslav.

## Dějiny Židů na Zbraslavsku.

Zpracoval  
Em. Neuman, říd. uč. v. v., Zbraslav.

Je nasnadě, že i v starých dobách, kdy Židé byli usazeni jen v podhradí pražském a vyšehradském, že rozšířili se a působili též v nejbližším okolí těchto středisek českých — tedy i v okolí zbraslavském, i když časem postavení tu byli do horších poměrů a mnohdy pronásledováni i vypovídáni byli. Pravděpodobně bylo tomu tak na Zbraslavsku za doby Přemysla Otakara II., který stal se též majitelem lovců tvrze na Z., když r. 1254 udělil Židům výsadu usazovati se v obcích a městech královských.

Zde, blízko v dosahu moci král., platil asi za Jana Lucemburského značné dávky penězi, zvláště pak když král Václav IV. podřídil je komoře královské.

Jako jinde, za válek husitských stáveli už hojně v městečkách domy „pod plati“, i když za Ferdinanda I. r. 1542 nuceni byli Židé vystěhovati se (hlavně do Polska), ale r. 1559 Maximiliánem opět povoleno jim návrat, až posléze v době Ferdinanda II. za pomoci v obraně Prahy proti Švédům dovoleno jim usazovati se všude tak, že r. 1650 na venkově omezen počet jich jen dle stavu v r. 1618.

Jistě na Z. Židé přibýli též v 18. stol., když k rozkazu Marie Terezie z 18. prosince 1744 musili se houfně z Prahy vystěhovati a usaditi se v nejbližším okolí pražském, obdrževše teprve za císaře Josefa II. dekretem z 3. srpna 1797 volnost osazovací.

V „Kronice zbraslavské“ (Chronicon Aula Regie), v let. 1392—1396 nazvuce opatem Petrem Žitavským psané, ční se zmínka o Židech několikráte a sice r. 1296, 1336, 1351, ovšem ne přímo zbraslavských. Je nepochybné, že v přílivu cizích národů, v době zbohatnutí Čech (hojným dolováním stříbra v Kutné Hoře a ražením „bílých pražských grošů“ tamtéž) nastěhovali se do Čech, i do Prahy a jejího okolí Židé větší měrou, neboť měli za krále Václava II. a hlavně Václava III. styky s klášteřem zbraslavským. Posléz jmenovaný panovník pro tažení své do Polska vypůjčil si od pražských Židů přes to, že Kutná Hora vydávala bohatství stříbra, nejen peníze, ale i bohoslužebné skvosty od kláštera zbraslavského, z nichž některé pak v Praze zastaveny zůstaly.

První písemný záznam o Židech na Z. usazených pochází z arch. panství zbraslavského z r. 1715. Ve „Visitation-Befundu de Anno 1715“ uvádí se z rodin žid. na Z.: „Isac David Jud No. 54“, Jakob Hahn, čp. 55 a Isac Wiener, v Lahovicích pak David Taun. 100 let později zajímavou jest smlouva panství toho o přenechání dalšího pozemku v rozměru 800 sáhů čtverečních pro israelský hřbitov v Třebotově. Mezi knížetem Bedř. Oettingem-Wallersteinem spolu s jeho manželkou, kněžnou Wallersteinovou, rozenou Cerninovou, a mezi isr. pohřebním bratrstvem trebotovským; obnovena byla 20. prosince 18.. (dle smlouvy o žid. hřbitově trebotovském, kterou 22. května 1761 po-

tvrdil opat kláštera zbraslavského Desiderius) nová smlouva, vyměňující na isr. hřbitov ten volný vjezd za poplatek 1 zlatého při pohřbu staršího člena, a 30 kr. za mladšího. V arch. zbraslavském jsou seznamy pochovaných z let 1840—1848 pak 1849—1852. V arch. téhož panství poznamenány jsou ještě ve „Elenchus Archius od 1784“ v r. 1780, že ze Slivence „šidovka Rachel Winternitz přestoupila ke křesť. vyznání“ a z r. 1784 zaznamenány testamenty Židovek: Ester Selenbergové a Kateřiny Stadlerové.

Ačkoliv ke guberniálnímu výnosu (z r. 1787) oznámeno, že před ním na Z. žádných Židů usídleno nebylo, přece z listin panství r. 1715 vychází najevo, že tu byli usazeni zprvu jmenovaně tři rodiny, jenom jako tak zv. „Bestandsjudé“. Dle téhož visitačního protokolu v Revnicích jmenováni byli Josef Bernart a Bernard Polak, v Třebotově Wolf Kohn. Dle listiny z r. 1787 „neintabulovaným“ israelitům nebylo dovoleno usazovati se ve Z. Z téhož pramene je zřejmo, že r. 1788 zavřena byla synagoga ve Vonoklasech a k žádosti věřících bylo povoleno otevření její jen k prohlídce, zda vlnkem nebylo desatero poškozeno; po ní opět nařízeno zavření modlitebny.

Z r. 1789 stává dokument zbraslavský o smlouvě s Isakem Wienerem, že na panství oprávněn je kupovati kůže z padlého dobytka; jmenovaný kupoval též popel. Později r. 1793 měl též pronajati trafikou a vinopalnu zbraslavskou, spolu pod ochranou panství Dobříše.

R. 1795 jmenuje se smlouvou Isak Wiener „po kupci Allanovi“ jako první Žid na Z., maje kromě obchodu střížním zbožím pronajatu vinopalnu a též „flusárnu“ na 6 let. Týž žádal asi r. 1787 panství za ochranu a zproštění daní, což však kraj. úřad výnosem z 2. března 1796 odmítl, ač předloženo bylo od obce i vysvědčení chudoby; až teprve k obnovené žádosti r. 1793 platně usídleno bylo.

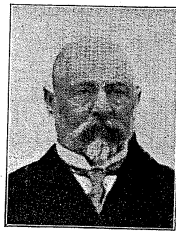
R. 1799 uvádí se v listinách o Velké Chuchli: Isak Herzl a Mojžiš Richter.

Z doby následující, začátkem 19. stol. v různých spisech ž. n. o. obsaženy jsou již četnější záznamy i z ostatních obcí okresu zbraslavského.

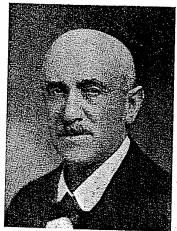
Žid. matricy při ž. o. n. ve Z. zachované jsou: 1. „Israelitische Geburtsmatr.“, 2. „Israelitische Todten-Matr.“ (mrtvých pochovaných v Třebotově) dle guberniálního nařízení z 24. dubna 1838, začatých dnem 1. listopadu 1839 při „dominiu Všenory“, 3. „Jüdische Geburtsmatr.“ a „Todtenmatr.“ pro Lochkov, Slivence, začaté k. 1840 a potvrzené: první dvě kraj. úřadem rakovníckým ve Slaném a poslední jmenovaně kraj. úřadem berounským 11. července 1839 v Praze. Všecky ty spisy obsahují rozsáhlý obvod přetčetných obcí se záznamy nejen okresu zbraslavského, ale i ze sousedních a též vzdálených panství, a sice z následujících míst: Báně, Bráník (u Prahy), Břežany (Dolní),



Joachim Fuchs



Hynek Weisskopf



Karel Klein



Adolf Weisskopf



Emil Rezek



Julie König



Karel Steindler



Josef Priester

Černolice, Čestín (okr. Klatovy), Davle, Holíů, Hlubocopy, Hýskov (okr. Beroun), Chotěč, Chudobice (?), Chuchle Malá, Klínce, Kosoř, Kunratice, Lahovice, Lety, Líbůš (u Prahy), Lipany, Lipence, Lišnice, Ličen, Lochkov, Moráň, („panství Kazňov“), Mníšek, Modřany, Mokropce, Horní Ves, Nová Ves (okr. Dobruška), Ořech, Praha, Radotín, Roudnice, Řeporyje, Revnice, Slivence, Suchdol (u Prahy), Trnová, Třebotov, Uherský Brod (Morava), Vrané, Všenory, Zahěhlce, Zbraslav a posléz Zvol (okr. Jilové), takže z obcí těch jest 266 zápisů.

Ze zápisů těchto v přehledu obcí i jmen rodin žid. vychází najevo, že rodiny ty usazené tehdy byly na Zbraslavsku hlavně jako obch. a kupci i kramáři, zprostředkující nejen prodej dobytka a potravin a nápojů (lihovin), ale v době té hlavně i stráž vlny, domácího plátna, koudelce, lůj a kůže, jak to dokazovalo tehdy 11 živností takových v okrese. — Pak nejvíce bylo řezníků 8, pachtýřů statků 4, statkářů 3, sklenářů 2, vinopalníků 2. Úředníků byly též jen 2 případy.

Zajímavé ze srovnání jmen těchto rodů venkovských je, že asimilovala se tehdy z většiny něm. jmen též řada jmen úplně českých, jako: Brumlík, Czysař (Slivence), Klepetář (Radotín), Kohout — Skohut (Kunratice), Král (Zbraslav), Pátek (Černolice), Rezek a Stránský (Vrané), Vocásek (Lahovice) a Suchářípa (Točná).

Z nejnějnějších rodů žid., rozšířených v několika obcích okresu, byly rodiny: Ekstein (Lochkov, Slivence), Hartmann (Čisovice, Lipence), Jakrle (Kosoř, Lipany, Lipence), König (Lipence, Zbraslav), Rezek (Chotěč, Slivence, Trnová, Vrané, Zbraslav), Richter (Lipence, Lochkov), Weiner (Lochkov, Řidka, Zbraslav), Weisskopf (Slivence, Zbraslav), Urbach (Černolice, Vrané, Všenory).

J. C. Sommer ve svém spise z r. 1849 „Das Königreich Böhmen“ v 16. díle: Beramer Kreis, uvádí počet žid. rodin takto: Buš, 1 žid. rodina, Čim, z 397 obyvatel 5 žid. rod., Davle, z 517 obyv. 5 žid. rod., Hvozdnice, 1 rodina, Křižov 1 rod., Mníšek (panství 3127 obyv.) 4 isr. rodiny, Řidka, z 313 1 žid. rod., Trnová, z 276 obyv. 4 žid. rod., Všenory, z 258 obyv. 11 žid. rod., Vonoklasy, z 288 obyv. 18 žid. rod., Z. na panství z 9171 obyv. 10 žid. rodin a Z. sama z 1420 obyvatel 5 isr. rodin. — J. Liehmann, okresní tajemník zbraslavský, v r. 1874 uvádí ve statistickém výkazníku z 21.532 obyvatel vyznáni žid. 477 lidí, tedy průměrně něco nad 2%, což je více o jednu polovinu procenta než obvyklý v Čechách na venkově průměr v letech osmdesátých.

Statistiky ty souvisí zřejmě se stanovením zemského zákona z 21. června 1877, kdy určeny obvody ž. o s jedním rb., a menší s učitelem náboženství a vydržování modliteben „s jazykem v obci obvyklým“, což ve Z. stalo se od r. 1896, kdy v modlitebně (čp. 155) zavědono české vyučování náboženství a úřadování. N. o. ž. ve Z. vytvořila se spojením 3 dřívějších pohřebních spolků v Lochkově-Slivenci, Kosoři-Třebotově a ve Všenorech.

Davle s okolím zůstala samostatnou, pohřbívající na Dobříš. Synagoga davelská v nynější podobě pochází z let 1880.

K davelské obci, v níž nejprve starostou byl Mich. Seidl, nyní Ludv. Rezek, shromažďují se též z osady Sázava a četnější z obcí: Slapy, Stěchovice a Zahořany.

Ve Z. pořad starostů n. o. ž. byl následující: Jos. Priester, K. Steidler, K. Klein, Em. Rezek a nyní Ad. Weisskopf, současně též propagátor domácí výroby a průmyslu košíkářského na celém Zbraslavsku, exportujícího do celé střední Evropy.

Ze zasloužilých osobností dřívějších časů (19. stol.)

v okr. zbraslavském nelze přehlédnouti isr. rodiny Mendlů na Z. (J. Mendl, kupec, Ludvík Mendl, ranhojič, Markus Mendl, koželuh a Sam. Mendl, nájemce

Ke konci pak připomenouti jest, že nikoli zasluhou, ale chápanou povinností většina rodin isr. na Z. jest uvědomeni a smýšleni českého a demokratické republiky věrného.

\*

<sup>1)</sup> Die Angabe 1879. Encyclopaedia Judaica, Band III, Kol 735, von Dr. S. H. Lieben ist nicht richtig.

Prameny:

Židé. Zikm. Winter: I. díl. Kulturní obraz českých měst, str. 6, 123, 171—211, 286, 332, 372, 536, 549<sup>1)</sup>, 600, 604, 620, 733.

Židé. Zikm. Winter: II. díl. Kulturní obraz českých měst, str. 48, 137, 149, 152, 163, 180, 183, 201, 205, 230, 232, 274; 295, 296, 379, 422, 426, 443, 444, 454, 467, 489, 497, 498, 558, 616, 661, 664, 671, 702, 721, 762, 773, 827, 829, 831, 842; 843; 862, 864, 865, 871, 875.

Židé. B. Bondy, upravil Fr. Dvořský. Historie Židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od r. 906 do r. 1620. Vydal Rivnáč 1906. Materiál: dějepisný, listinný, výpisní z kronik, rejstřík věcný i osobní (domácích i cizích), 1000 let nepřetržitě v Čechách, obchody, platy, obrana, pronásledování, stěhování, bully papežů 1247, 1272, 1422, 1447, 1540. Základní řád Židů v Čechách, „Ochranný list“ od Přemysla Otty II. potv. Václav IV. r. 1300 (obnovil Karel IV., Václav IV.), souditi jen král. úr., 1500 sněm český, neutiskovat Židů, potvrdil Vladislav 1570, Ferdinand 1527, Maximilián a Rudolf II. potvrdil svobodu žid. účastenství při úřadování a korunovaci králů. Pohřbívat žid. 1324, synody žid. 1348, 1605, za Ferd. I. vypověz. Židů ze země, špehy pro Turky, glejt na zůstáv. v Č. 1546, 1000 jmen žid., též českými jmeny.



Josef Fischl



Karel Fuchs Kosoř

mýta a posléz lidumilnosti vynikající a dosud žijící rodák zbraslavský, emert. řed. vídeň. Bankvereinu, J. Mendl v Praze).

Z doby popřevratové vděčně vzpomíná se na pomnícih padlých ve světové válce a za svobodu vlastní mrtvých legionářů, a sice ze Z.: Robert Feder a v Stěchovicích Rudolf Weigert.

## Davle.

Isr. nábož. obec v Davli je dnes odbočkou obce žid. na Zbraslavě, avšak v r. 1880 byla konstituována jako samostatná nábož. obec s prvním star. Mich. Seidlem v čele. Předtím se zde ustavil spolek žid., který pak v důsledcích zákona o žid. nábož. obcích zadal vlastní stanov. Tato žid. obec soustředila některé menší vukolní obce, v nichž žil roztroušeně menší počet žid. rodin: Hvozdnice, Měchenice, Trnová, Klínce, Slivence, Zahořany, Lochkov a Všenory; tyto obce tvoří severní obvod okresu, kdežto Davle, Sázava, Stěchovice, Slapy, Zahořany tvoří její jižní obvod. Záhy po její konstituci r. 1880 zakoupila žid. obec v D. malý domek, jež přestavěla na modlitebnu. S počátku měla obec i svého rabína,

avšak byla tak nemajetná, že její nemohla trvale ustanovit. Proto se scházeli zdejší a okolní židé jen o vysokých svátcích za účelem pobožnosti. Zákonem z 21. března 1890 byla D. připojena k žid. obci zbraslavské.

Místní kronika let válečných zaznamenává též několik jmen z obce D.; rovněž i několik žid. legionářů; těch vzpomenu to dějinách žid. obce na Z. Velikých zásluh o osudy českých vojáků za války narukovaných k pražskému pl. v Sölnohradě získal si rodák stěchovský MUDr. Art. Aschermann, který velmi obětavě pomáhal bezpočetným českým lidem ke svobodě.

J. R.